

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIEČIŲ NUOSAVYBĖS TEISIŲ Į IŠLIKUSĮ NEKILNOJAMĄJĮ TURTAŲ ATKŪRIMO ĮSTATYMO 2 STRAIPSNIO (2003 M. SPALIO 14 D. REDAKCIJA) 1 DALIES, 10 STRAIPSNIO (2004 M. SPALIO 12 D. REDAKCIJA) 1 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2010 m. gruodžio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkui Edmundui Pupiniui, Seimo kanceliarijos Kaimo reikalų komiteto biuro patarėjai Gintarei Dešukaitei, Seimo kanceliarijos Teisės departamento Valstybinės teisės skyriaus vyresniajai patarėjai Onai Buišienei ir šio skyriaus patarėjai Neringai Azguridienei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2010 m. gruodžio 15 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 10/2008-119/2010 pagal:

1) pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 10 straipsniai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtaine teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės (prašymas Nr. 1B-11/2008);

2) pareiškėjo – Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos

Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams (prašymas Nr. 1B-133/2010).

Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 8 d. sprendimu pareiškėjų prašymai buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 10/2008-119/2010.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Šiaulių apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 10 straipsniai neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtinė teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės (prašymas Nr. 1B-11/2008).

2. Pareiškėjas – Panevėžio apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams (prašymas Nr. 1B-133/2010).

II

1. Pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad nuosavybės teisės į šio įstatymo nurodytą nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams. Pareiškėjas teigia, kad nuo 1995 m. spalio 20 d. iki pat Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nustatyto termino prašymams atkurti nuosavybės teises pateikti pabaigos, t. y. iki 2001 m. gruodžio 31 d., pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punktą Lietuvos Respublikos piliečiais buvo laikomi asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, o nuo 1997 m. liepos 16 d. – ir vaikaičiai, jei šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai nerepatrijavo iš Lietuvos. Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimu *inter alia* šis teisinis reguliavimas tiek, kiek juo nustatyta sąlyga, kad asmuo neturi būti repatrijavęs, pripažintas prieštaravusiu Konstitucijos 29 straipsniui,

konstituciniam teisinės valstybės principui. Taigi, pareiškėjo manymu, dėl tos priežasties, kad Pilietybės įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas, kuriuo apibrėžtas asmenų, pripažįstamų Lietuvos Respublikos piliečiais, ratas, buvo antikonstitucinis, Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 10 straipsniai taip pat prieštarauja Konstitucijai tuo aspektu, kad asmenys, kurie buvo laikomi repatrijavusiais ir dėl to nepripažįstami Lietuvos Respublikos piliečiais, pasak pareiškėjo, nepagrįstai neturėjo teisės atkurti nuosavybės teisių, kitaip negu kiti buvę turto savininkai, galėję tapti Lietuvos Respublikos piliečiais.

Pareiškėjas pažymi, kad asmenims, kurie buvo laikomi repatrijavusiais, užkirstas kelias pasinaudoti teise pateikti prašymą atkurti nuosavybės teises bei galimybe atnaujinti šį terminą, nes iki pat termino pabaigos minėti asmenys nebuvo Lietuvos Respublikos piliečiai. Pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnyje (2004 m. spalio 12 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą prašymai atkurti nuosavybės teises galėjo būti pateikti iki 2001 m. gruodžio 31 d., o piliečiams, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, šis terminas gali būti atnaujinamas.

Kartu pareiškėjas abejoja, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nustačius sąlygą, kad asmuo turi turėti Lietuvos Respublikos pilietybę, nėra nepagrįstai ribojama prigimtinė žmogaus teisė į nuosavybę. Pareiškėjas pažymi, kad teisė į nuosavybę yra ginama ir pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) Pirmojo protokolo 1 straipsnį, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 17 straipsnį.

2. Pareiškėjo – Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustačius sąlygą, kad asmuo turi turėti Lietuvos Respublikos pilietybę, nepagrįstai ribojama prigimtinė žmogaus teisė į nuosavybę. Ši teisė yra ginama ir pagal Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 17 straipsnį, Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį.

Nors oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje ne kartą buvo konstatuota, kad Lietuvoje vykdoma ribota restitucija, ji, pasak pareiškėjo, negali būti ribojama diskriminacinio pobūdžio teisės normomis. Pareiškėjas pažymi ir tai, kad teisingumo neįmanoma pasiekti pripažįstant tik vienos ir neigiant kitos asmenų grupės interesus.

Kartu pareiškėjas teigia, jog reikalavimas turėti Lietuvos Respublikos pilietybę asmenims taikomas nuo prašymo atkurti nuosavybės teises pateikimo iki sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimo. Asmenims, kurie prašymo pateikimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, tačiau vėliau pilietybės neteko, nuosavybės teisės neatkuriamos, neatsižvelgiant į tai, kad tam tikrais atvejais asmuo galėjo netekti pilietybės dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios,

kad nuosavybės teisių atkūrimo procedūros trukmę galėjo nulemti valstybės institucijų neveiklumas ar lėšų trūkumas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo kanceliarijos Teisės departamento Valstybinės teisės skyriaus vyresniosios patarėjos O. Buišienės ir šio skyriaus patarėjos N. Azguridienės (atstovaujančių suinteresuotam asmeniui – Seimui bylos dalyje pagal pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-11/2008), Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininko E. Pupinio (atstovaujančio suinteresuotam asmeniui – Seimui bylos dalyje pagal pareiškėjo – Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-133/2010) rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai.

1. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovių O. Buišienės ir N. Azguridienės pozicija dėl pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymo Nr. 1B-11/2008 grindžiama šiais argumentais.

1.1. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių atkūrimas ir Lietuvos Respublikos pilietybė yra skirtingi teisės institutai, jų raidai įtakos turėjo skirtingi ekonominiai, politiniai, socialiniai ir kiti veiksniai, taip pat Konstitucinio Teismo doktrina.

Konstitucinis Teismas, ne kartą įvairiais aspektais tyręs įstatymų, reguliuojančių nuosavybės teisių atkūrimo santykius, atitiktį Konstitucijai, suformulavo plačią oficialiąją konstitucinę piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo doktriną, grindžiamą *inter alia* šiomis nuostatomis: vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ pradėjus atkurti nuosavybės teises, piliečiams atsirado teisėtas lūkestis, kad jie galės įstatymo nustatytais sąlygomis ir tvarka atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą, o valstybė prisiėmė konstitucinę pareigą vykdyti (tęsti) pradėtą restituciją tol, kol nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą įstatymo nustatytais sąlygomis ir tvarka bus atkurtos visiems piliečiams, turintiems teisę atkurti nuosavybės teises; minėtą teisėtą piliečių lūkestį, kad jiems įstatymo nustatytais sąlygomis ir tvarka bus atkurtos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, saugo ir gina Konstitucija. Atsižvelgdamos į tai, kad pagal įstatymus Lietuvoje restitucija vykdoma tik dviejų subjektų – Lietuvos Respublikos piliečių ir religinių bendruomenių – atžvilgiu, suinteresuoto asmens atstovės teigia, kad Konstitucinis Teismas suformulavo savo poziciją būtent Lietuvos Respublikos piliečių atžvilgiu.

Konstitucinis Teismas, sprenddamas analogiškus konstitucinius ginčus, vadovaujasi ankstesnėse bylose suformuota doktrina, atskleidžiančia Konstitucijos turinį, o nustatęs, kad Konstitucijai prieštarauja įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčija, nuostatos, kuriomis įsiterpiama į ginčijamo įstatymo reguliuojamus visuomeninius santykius, privalo tai

konstatuoti. Konstitucinio Teismo 1995 m. birželio 20 d. nutarimu pripažinta, jog įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 2 straipsnio nuostata, kad nuosavybės teisė į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatoma Lietuvos piliečiui, kuris „nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje“, neprieštarauja Konstitucijai. Be to, Konstitucinis Teismas, ne kartą įvairiais aspektais tyręs įstatymų, reguliuojančių nuosavybės teisių atkūrimo santykius, atitiktį Konstitucijai, nėra konstatavęs, jog minėtuose įstatymuose nustatytas reikalavimas, kad nuosavybės teisių atkūrimo subjektas turi būti Lietuvos Respublikos pilietis, yra diskriminacinio pobūdžio.

1.2. Suinteresuoto asmens atstovės pažymi, kad pareiškėjas savo prašymą grindžia ir Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsniu. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2009 m. birželio 30 d. nutarime dėl priimtino byloje *Shub prieš Lietuvą* konstatavo, kad Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnis nesukuria susitariančiosioms šalims bendro pobūdžio pareigos atkurti nuosavybės teises į nuosavybę, eksproprijuotą prieš joms ratifikuojant Konvenciją, negarantuoja teisės atkurti nuosavybę ir neriboja valstybės laisvės nustatyti nuosavybės teisių atkūrimo mastą ir sąlygas; „nuosavybė“ šio straipsnio prasme gali būti bet kuri „egzistuojanti nuosavybė“ ar turtas, įskaitant reikalavimus, kurių atžvilgiu pareiškėjas gali įrodinėti, kad jis turi bent „teisėtų lūkesčių“ įgyvendinti nuosavybės teisę; Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas nesuteikė pareiškėjui teisės reikalauti grąžinti jam nuosavybę, nes jis neatitiko pilietybės reikalavimo, todėl pareiškėjas šioje byloje neturėjo teisės reikalauti atkurti nuosavybės teises į ginčijamą turtą, kuri prilygtų teisėtiems lūkesčiams Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos požiūriu. Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo ir tai, kad Konvencija negarantuoja teisės gauti pilietybę ir susitariančiosios šalys gali laisvai nustatyti reikalavimus bei procedūras prašymams dėl pilietybės suteikimo. Atsižvelgdamos į tai, suinteresuoto asmens atstovės daro išvadą, kad Konvencija negarantuoja teisės į nuosavybės grąžinimą, valstybė pagal Konvenciją už asmenų nuosavybės teisių apsaugą atsako tik tiek, kiek pati įsipareigoja, priimdama įstatymus dėl nuosavybės grąžinimo, ir tai yra įstatymų leidėjo prerogatyva.

1.3. Konstituciniai darnios, teisingos, atviros pilietinės visuomenės imperatyvai, konstituciniai teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos reikalavimai suponuoja tai, kad pradėtas restitucijos procesas negali tęstis nepagrįstai ilgai; taigi atitinkamų santykių teisinio reguliavimo pakeitimai taip pat negali būti tokie, kad sudarytų prielaidas nepagrįstai ilgai tęsti šį procesą. Reglamentuojant nuosavybės teisių atkūrimo klausimus (plečiant, siaurinant subjektų, turinčių teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, ratą, skirtingai reglamentuojant šių subjektų nuosavybės teisių atkūrimo sąlygas ir kt.) negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų įsiterpta į jau pasibaigusius teisinius santykius. Toks reguliavimas sudarytų prielaidas paneigti asmenų teisėtus lūkesčius, teisinį tikrumą ir teisinį saugumą, konstitucinį teisingumo principą.

Suinteresuoto asmens atstovės pažymi, kad pilietybės teisinius santykius reguliuojantys teisės aktai Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimu buvo pripažinti prieštaravusiai Konstitucijai. Šie teisės aktai negali būti taikomi nuo tos dienos, kai buvo oficialiai paskelbtas Konstitucinio Teismo nutarimas.

2. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo E. Pupinio pozicija dėl pareiškėjo – Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymo Nr. 1B-133/2010 grindžiama šiais argumentais.

2.1. Įstatymų leidėjas, pasinaudodamas savo diskrecija, įstatymuose nustatė subjektų, kuriems atkuriamos nuosavybės teisės, ratą, restitucijos tvarką ir sąlygas. Tiek Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, tiek iki tol galiojusiame įstatyme „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ nuosekliai buvo vartojama sąvoka „piliečiai“. Valstybė, nusprendusi grąžinti nacionalizuotą ar kitaip neteisėtai nusavintą turtą, šią pareigą prisiėmė ne visų asmenų, o būtent asmenų, atitinkančių įstatymo nustatytas sąlygas, atžvilgiu.

Žmogaus teisės yra universalios, prigimtines ir neliečiamos, jas Lietuvoje turi ir jomis naudojasi kiekvienas žmogus, tačiau teisė atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą buvo ir yra suteikiama ne kiekvienam žmogui, o būtent asmeniui, turinčiam Lietuvos Respublikos pilietybę, t. y. žmogui, kurį su Lietuva sieja nuolatinis teisinis ryšys, grindžiamas abipusėmis teisėmis ir pareigomis. Suinteresuoto asmens atstovas pažymi ir tai, kad teisę atkurti nuosavybės teises turi ne visi Lietuvos Respublikos piliečiai, o tik tie, kurie atitinka įstatymo nustatytas sąlygas; atkuriant nuosavybės teises netaikomos bendrosios Lietuvos Respublikos civilinio kodekso teisės normos, reguliuojančios paveldėjimą. Toks teisinis reguliavimas, ne kartą tirtas Konstitucinio Teismo, buvo pripažintas atitinkančiu Konstituciją.

2.2. Suinteresuoto asmens atstovas pažymi, jog pakeitus teisinį reguliavimą taip, kad nuosavybės teisės būtų atkuriamos ne piliečiams, o visiems asmenims, tokiu nauju teisiniu reguliavimu būtų diskriminuojami asmenys, kurie neturėjo pilietybės ir kuriems nuosavybės teisės nebuvo atkurtos iki jų mirties bei nebuvo įstatymo nustatytųjų įpėdinių. Šių asmenų padėtis būtų nelygi padėčiai asmenų, kurie dar gyvi ir galėtų pasinaudoti teise atkurti nuosavybės teises. Toks reguliavimo pakeitimas neatitiktų konstitucinių teisinio tikrumo, teisinio stabilumo, asmenų lygiateisiškumo principų.

2.3. Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, asmeniui įgijus kitos valstybės pilietybę ir netekus Lietuvos Respublikos pilietybės, restitucijos procesas jo atžvilgiu nutrūksta, todėl asmenims, prašymo atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą pateikimo metu turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę, o vėliau jos netekusiems, nuosavybės teisės negali būti atkurtos. Aplinkybė, kad restitucijos procesas tęsėsi ilgai, negali būti traktuojama kaip paneigianti šio proceso vientisumą. Asmuo, manantis, kad dėl valstybės institucijos, atsakingos už sprendimo

dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimą, neveikimo jam buvo padaryta žala, turi teisę kreiptis į teismą dėl jos atlyginimo. Lietuvos Respublikos pilietybės turėjimas yra pagrindinė ir būtina sąlyga, taikoma kiekvienu atveju viso nuosavybės teisių šiam asmeniui atkūrimo proceso metu – nuo prašymo padavimo iki įgaliotos institucijos sprendimo priėmimo. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad iki turto gražinimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atkurtos; valstybės įgaliotos institucijos sprendimas gražinti turtą natūra ar kompensuoti už jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo tokio sprendimo priėmimo buvęs savininkas įgyja savininko teises į tokį turtą. Taigi, suinteresuoto asmens atstovo nuomone, asmuo privalo turėti Lietuvos Respublikos pilietybę ne tik pateikdamas prašymą atkurti nuosavybės teises, bet ir iki individualaus sprendimo jam atkurti nuosavybės teises priėmimo.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti tuometinės Lietuvos Respublikos teisingumo viceministrės Eglės Račinskienės, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos generalinio direktoriaus Deivido Kriaučiūno rašytiniai paaiškinimai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovai Seimo narys E. Pupinis, Seimo kanceliarijos darbuotojos G. Dešukaitė, O. Buišienė ir N. Azguridienė iš esmės pakartoję rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus ir atsakė į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Kaip minėta, pareiškėjas – Šiaulių apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 10 straipsniai neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtinė teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės.

2. Nors pareiškėjas, prašydamas minėtu aspektu ištirti *inter alia* Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio atitiktį Konstitucijai, nenurodo konkrečios šio įstatymo 2 straipsnio redakcijos ir jo dalies, iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad jis abejoja, ar Konstitucijai neprieštarauja Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“.

Iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti ir tai, kad jis abejoja, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštaruja Konstitucijai.

Taigi pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnis tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtaine teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės, neprieštaruja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, traktuotinas kaip prašymas ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštaruja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

3. Kaip minėta, pareiškėjas – Šiaulių apygardos administracinis teismas prašo ištirti ir tai, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnis neprieštaruja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtaine teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės.

Nors pareiškėjas – Šiaulių apygardos administracinis teismas, prašydamas minėtu aspektu ištirti *inter alia* Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnio atitiktį Konstitucijai, nenurodo konkrečios šio įstatymo straipsnio redakcijos ir jo dalies, iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad jis abejoja, ar Konstitucijai neprieštaruja Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis.

Iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti ir tai, kad jis minėtu aspektu abejoja, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštaruja Konstitucijai.

Taigi pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar *inter alia* Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnis neprieštaruja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams tuo aspektu, kuriuo, pasak pareiškėjo, tai siejasi su asmens prigimtaine teise į nuosavybę nepriklausomai nuo tautybės ir pilietybės, traktuotinas kaip prašymas ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997

m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

4. Kaip minėta, pareiškėjas – Panevėžio apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

Nors pareiškėjas, prašydamas ištirti *inter alia* Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies minėta apimtimi atitiktą Konstitucijai, nenurodo konkrečios šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalies redakcijos ir konkrečios nuostatos bei jos apimties, iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad jis abejoja, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijai.

Taigi pareiškėjo – Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams, traktuotinas kaip prašymas ištirti, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

5. Taigi pagal pareiškėjų – Šiaulių apygardos administracinio teismo ir Panevėžio apygardos administracinio teismo prašymus Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar:

– Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams;

– Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

II

1. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1991 m. birželio 18 d. priėmė įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“; šiam įstatymui įsigaliojus 1991 m. rugpjūčio 1 d. buvo pradėtas įgyvendinti nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas.

2. Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. birželio 18 d. priimtas įstatymas „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais), pagal kurį buvo pradėta atkurti nuosavybės teises, buvo specialus (*ad hoc*) įstatymas, skirtas restitucijos santykiams reguliuoti ir nuosavybės teisių atkūrimui įgyvendinti. Tokį jo pobūdį lėmė tai, kad jis buvo taikomas ne visiems turtiniams santykiams, o tik tiems, kurie atsirado dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo. Jis buvo taikomas ne visiems buvusiems savininkams ir jų teisių paveldėtojams, o tik tiems, kurie atitinka šiame įstatyme nustatytas sąlygas. Nustatydamas subjektus, kuriems atkuriamos nuosavybės teisės, įstatymų leidėjas pasirinko aiškius teisinius kriterijus, *inter alia* tokius, kad tie subjektai privalo turėti Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuolat gyventi Lietuvoje. Nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą buvo atkuriamos ne pagal bendras civilinės teisės normas, o tik šio įstatymo nustatyta tvarka. Įstatymo *ad hoc* pobūdis iš esmės reiškia ir tai, kad jis taikomas santykinai trumpai bei ribotai – tik atkuriant minėtas nuosavybės teises šiuo valstybės gyvenimo laikotarpiu.

3. Seimas 1997 m. liepos 1 d. priėmė Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą, kuris įsigaliojo (išskyrus jo 21 straipsnio 7 dalį) 1997 m. liepos 9 d.

4. Nors Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo pavadinimas ir yra kitoks nei anksčiau nuosavybės teisių atkūrimą reguliavusio įstatymo – įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ – pavadinimas, jis reguliuoja to paties pobūdžio, t. y. restitucijos, santykius.

5. Teisės aktų, reguliuojančių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo (atstatymo) santykius, atitiktį Konstitucijai Konstitucinis Teismas nuo 1994 m. įvairiais aspektais yra tyręs daugelyje konstitucinės justicijos bylų. Konstitucinio Teismo aktuose (*inter alia* 2003 m. kovo 4 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d., 2007 m. liepos 5 d., 2008 m. gegužės 20 d., 2010 m. kovo 9 d. nutarimuose) yra suformuluota plati oficialioji konstitucinė restitucijos – piliečių nuosavybės teisių

į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo – doktrina. Ji grindžiama šiomis ne kartą konstatuotomis principinėmis nuostatomis.

5.1. Okupacinei valdžiai 1940 m. ir vėliau įvykdžius nacionalizaciją ir kitais neteisėtais būdais nusavinus privačią nuosavybę, buvo paneigta pati žmogaus prigimtinė teisė turėti privačią nuosavybę. Tokių okupacinės valdžios savivalės aktų pagrindu negalėjo atsirasti ir neatsirado teisėta valstybinė, visuomeninė nuosavybė, nes teisė negali atsirasti ne teisės pagrindu, tokiu būdu iš žmonių atimtas turtas laikytinas tik faktiškai valstybės valdomu turtu.

5.2. Ne Lietuvos valstybė neteisėtai nacionalizavo ar kitais neteisėtais būdais nusavino savininkų turtą; už Lietuvos okupaciją ir jos padarinius nebuvo atsakinga nei 1990 m. tautos išrinkta Aukščiausiaji Taryba, nei jos sudaryta vykdomoji valdžia.

5.3. Aukščiausiajai Tarybai 1990 m. lapkričio 15 d. priėmus principinį sprendimą, jog būtina atkurti nuosavybės teises, buvo konstatuota, kad yra neiginčytinai pripažįstamas Lietuvos piliečių nuosavybės teisių tęstinumas, kad Lietuvos piliečiai turi teisę susigrąžinti pagal įstatymo apibrėžtas ribas ir tvarką jiems priklausiusį turtą natūra, o nesant galimybės jo susigrąžinti – gauti kompensaciją.

5.4. Lietuvos valstybė, siekdama bent iš dalies atkurti teisingumą – atkurti pažeistas nuosavybės teises, pasirinko ne *restitutio in integrum*, bet ribotą restituciją. Tokį pasirinkimą lėmė nuosavybės teisių atkūrimo mastas ir ribotos materialinės bei finansinės valstybės galimybės. Įstatymais reguliuojant paneigtų nuosavybės teisių atkūrimą buvo būtina atsižvelgti į tai, kad okupacijos metais susiformavo kiti turtiniai, socialiniai ir ekonominiai žmonių santykiai, atsirado kitos objektyvios aplinkybės, dėl kurių buvo neįmanoma visiškai atkurti nuosavybės teisių (grįžti į pirminę padėtį). Įstatymų leidėjas, reguliuodamas paneigtų nuosavybės teisių atkūrimą, turi diskreciją nustatyti nuosavybės teisių atkūrimo sąlygas ir tvarką.

5.5. Okupacinės valdžios neteisėti veiksmai padarė milžinišką žalą ne tik savininkams, kurių nuosavybės teisės buvo paneigtos, bet ir visai visuomenei, visai valstybei; atkuriant teisingumą savininkų atžvilgiu negali būti nepaisoma teisingumo visos visuomenės, kurios nariai yra ir šie savininkai, atžvilgiu; nuosavybės teisių atkūrimo procese turi būti siekiama asmenų, kuriems atkuriamos nuosavybės teisės, ir visos visuomenės interesų pusiausvyros (Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d., 2008 m. liepos 4 d. nutarimai).

5.6. Įstatymu nustatydamas nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo būdus, sąlygas ir tvarką, įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* Konstitucijos 23 straipsnio, įtvirtinančio nuosavybės teisių apsaugą, Konstitucijos 29 straipsnio, garantuojančio asmenų lygiateisiškumą, konstitucinio teisinės valstybės principo, apimančio teisinį aiškumą, teisinį tikrumą, teisinį saugumą, teisėtų lūkesčių apsaugą ir kitus reikalavimus; įstatymų leidėjas taip pat yra saistomas kitų Konstitucijos normų bei principų.

5.7. Tai, kad valstybė nutarė, jog paneigtos nuosavybės teisės turi būti atkurtos, taip pat tai, kad buvo priimtas restitucijos santykius reguliuojantis įstatymas ir pradėtas įgyvendinti nuosavybės teisių atkūrimas, reiškia, jog valstybė prisiėmė įsipareigojimą įstatymo nustatytais būdais, sąlygomis ir tvarka, taip pat įstatymo nustatytais terminais atkurti nuosavybės teises. Reguluodamas nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimą, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti tiek į konstitucinius nuosavybės apsaugos principus, tiek į tai, kad atkuriant nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą būtina apsaugoti ir kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, *inter alia* atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, užtikrinti, kad atkuriant vienų asmenų – savininkų nuosavybės teises nebūtų pažeistos kitų asmenų teisės ir teisėti interesai, visos visuomenės interesai. Nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo procese turi būti siekiama pusiausvyros tarp asmenų, kuriems atkuriamos nuosavybės teisės, ir visos visuomenės interesų (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas).

5.8. Konstituciniai darnios, teisingos, atviros pilietinės visuomenės imperatyvai, konstituciniai teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos reikalavimai suponuoja tai, kad pradėtas restitucijos procesas negali tęstis nepagrįstai ilgai; taigi atitinkamų santykių teisinio reguliavimo pakeitimai taip pat negali būti tokie, kad sudarytų prielaidas nepagrįstai ilgai tęsti šį procesą. Dėl nepagrįstai ilgo laiko, per kurį atkuriamos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, gali būti iškreipta ar net paneigta pati restitucijos instituto esmė, pažeistos asmens konstitucinės nuosavybės teisės, taip pat kitos teisės, pakirstas žmonių pasitikėjimas valstybe ir teise (Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutarimas).

6. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje pagal pareiškėjų prašymus tiriama, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ir 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis nurodyta apimtimi neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

7. Konstitucijos 18 straipsnyje nustatyta, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 18 straipsnyje įtvirtintas žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas; šiame Konstitucijos straipsnyje nėra įvardytos konkrečios prigimtines žmogaus teisės ir laisvės – jos įtvirtintos kituose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse) (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad viena iš prigimtinių žmogaus teisių – nuosavybės teisė (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas).

8. Konstitucinė nuosavybės teisių apsaugos garantija – tai *status quo* garantija, nes ji pirmiausia saugo asmens turimas nuosavybės teises. Iki turto grąžinimo ar atitinkamos

kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atkurtos. Valstybės įgaliotos institucijos sprendimas grąžinti turtą natūra ar kompensuoti už jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja savininko teises į tokį turtą. Kol atitinkamos valstybės institucijos nėra priėmusios sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo, asmenys, kuriems atkuriamos nuosavybės teisės, realiai neturi subjektyvių nuosavybės teisių į turėtąjį turtą. Kai įstatymo pagrindu nuosavybės teisės yra atkurtos, jų gynybai visa apimtimi yra taikomos Konstitucijos 23 straipsnio normos. Valstybės įgaliotai institucijai priėmus sprendimą atkurti asmeniui nuosavybės teises, tas asmuo įgyja nuosavybės teises, kurios saugomos ir ginamos pagal Konstitucijos 23 straipsnį.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad nuosavybės teisė, kaip žmogaus prigimtinė teisė, Konstitucijos 23 straipsnio prasme nėra tapati Lietuvos Respublikos piliečio teisei įstatymo nustatyta tvarka atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą.

9. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas nuosavybės teisių atkūrimą, turi diskreciją nustatyti *inter alia* prašymų atkurti nuosavybės teises pateikimo terminus. Tai darydamas, įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į tai, kad nepagrįstai ilgi nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo terminai, ypač nepagrįstas jų pailginimas (*inter alia* nevienkartinis pratęsimas), gali iškreipti patį nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo institutą.

10. Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta:

„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies nuostata yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reikalauja, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai (Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 18 d., 2000 m. birželio 30 d., 2008 m. rugsėjo 23 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai).

Visų asmenų lygybės principas reiškia ir tai, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams – visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas – tas pats vienodas, visiems tos kategorijos subjektams bendras, lygus matas. Vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

Konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai).

11. Kaip minėta, Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad įstatymų leidėjas,

nustatydamas nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo (atstatymo) sąlygas ir tvarką, yra saistomas *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo.

Konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės.

Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys atskleistas atsižvelgiant į įvairių kitų konstitucinių principų, taip pat teisingumo (apimančio *inter alia* prigimtinių teisingumą) principo, turinį; Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo nepaisymas reikštų ir konstitucinio teisinės valstybės principo nepaisymą (Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas).

Taigi konstitucinis teisingumo principas yra neatskiriamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas (Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas).

12. Teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų; jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų; jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d., 2000 m. gruodžio 6 d., 2003 m. kovo 17 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d. nutarimas, 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas).

13. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, jog Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog ši Konstitucijos nuostata reiškia, kad kol Konstitucinis Teismas nėra priėmęs sprendimo, jog atitinkamas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, preziumuojama, kad toks teisės aktas (jo dalis) atitinka Konstituciją ir kad tokio teisės akto (jo dalies) pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas), o juose nustatytas teisinis reguliavimas atitinkamiems teisinių santykių subjektams yra privalomas (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai).

14. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina, jog Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. birželio 30 d. nutarime dėl priimtumo byloje *Boruch Shub prieš Lietuvą* (*Boruch Shub v. Lithuania (dec.)*, no. 17064/06, 30 June 2009) konstatuota, kad Žmogaus teisių ir

pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnis (kuriame *inter alia* nustatyta: „Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš niekieno negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tikrai įstatymo numatytomis sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais“) nesukuria susitariančiosioms šalims bendro pobūdžio pareigos atkurti nuosavybės teises į turtą, eksproprijuotą prieš joms ratifikuojant Konvenciją, negarantuoja teisės atkurti nuosavybę ir neriboja valstybės laisvės nustatyti nuosavybės teisių atkūrimo mastą ir sąlygas; asmuo, kuriam Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas nesuteikė teisės reikalauti atkurti nuosavybės teises, nes jis neatitiko pilietybės reikalavimo, neturi teisėtų lūkesčių įgyvendinti nuosavybės teises, kurie galėtų būti laikomi nuosavybe pagal Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį. Europos Žmogaus Teisių Teismas minėtame nutarime pažymėjo ir tai, kad Konvencija negarantuoja teisės gauti pilietybę ir susitariančiosios šalys gali laisvai nustatyti reikalavimus ir procedūras prašymams suteikti pilietybę.

III

Dėl Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostatos „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, atitiktis Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

1. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar *inter alia* Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

2. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pirmiausia būtina išsiaiškinti, kokią reikšmę Lietuvos Respublikos pilietybė turėjo nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimui (restitucijai).

3. Kaip minėta, Aukščiausioji Taryba 1991 m. birželio 18 d. priėmė įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ ir šiam įstatymui įsigaliojus, 1991 m. rugpjūčio 1 d. buvo pradėtas įgyvendinti nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas.

Šio įstatymo 2 straipsnyje (1991 m. birželio 18 d. redakcija) „Piliečiai, turintys teisę į nuosavybės teises atstatymą“ buvo nustatyta:

„Nuosavybės teisė į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatoma:

1) buvusiam turto savininkui, jeigu jis pagal Lietuvos Respublikos įstatymus yra Lietuvos pilietis ir turi šią pilietybę patvirtinantį dokumentą ir nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje;

2) mirus buvusiam savininkui – jo vaikams (įvaikiams), tėvams (įtėviams) ar sutuoktiniui, jeigu jie pagal Lietuvos Respublikos įstatymus yra Lietuvos piliečiai ir turi šią pilietybę patvirtinantį dokumentą bei nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje.“

4. Taigi įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 2 straipsnyje (1991 m. birželio 18 d. redakcija) buvo *inter alia* nustatyta, kokiems piliečiams yra atstatomos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, – būtent visiems Lietuvos Respublikos piliečiams (buvusiems savininkams ir kitiems pretendentams), kurie atitinka šiame įstatyme nustatytus reikalavimus, *inter alia* reikalavimus pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus turėti Lietuvos Respublikos pilietybę patvirtinantį dokumentą ir nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje. Vadinasi, šių reikalavimų neatitinkantiems asmenims (buvusiems turto savininkams ir kitiems pretendentams) nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą pagal minėtą įstatymą negalėjo būti atstatomos.

Nors įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ (1991 m. birželio 18 d. redakcija) 2 straipsnis buvo ne kartą keičiamas ir (ar) papildomas, minėti reikalavimai – turėti Lietuvos Respublikos pilietybę, šią pilietybę patvirtinantį dokumentą ir nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje – išliko nepakitę.

5. Minėta ir tai, kad Seimas 1997 m. liepos 1 d. priėmė Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą, kuris įsigaliojo (išskyrus jo 21 straipsnio 7 dalį) 1997 m. liepos 9 d. Nuo šio įstatymo įsigaliojimo dienos neteko galios įstatymas „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ (1991 m. birželio 18 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

Šio įstatymo 2 straipsnyje (1997 m. liepos 1 d. redakcija) „Piliečiai, turintys teisę į nuosavybės teisių atkūrimą“ buvo nustatyta:

„1. Nuosavybės teisės į šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytą nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams:

- 1) turto savininkui;
- 2) asmenims, kuriems miręs turto savininkas testamentu paliko savo turtą, nepaisant to, kad testamente nėra duomenų apie žemės ar kito nekilnojamojo turto palikimo faktą;
- 3) turto savininko, kuris mirė ir nepaliko testamentu, sutuoktiniui, tėvams (įtėviams), vaikams (įvaikiams) – į jiems tenkančią išlikusio nekilnojamojo turto dalį;
- 4) turto savininko vaiko (įvaikio), kuris yra miręs, sutuoktiniui, vaikams (įvaikiams) – į mirusiajam tenkančią išlikusio nekilnojamojo turto dalį.

2. Jeigu šio straipsnio 1 dalies 1, 2, 3, 4 punktuose nurodyti piliečiai, kurie nustatyto laiku buvo padavę prašymus atkurti nuosavybės teises, yra mirę, nuosavybės teisės atkuriamos mirusiojo vardu ir perduodamos įpėdiniui, jeigu šis yra Lietuvos Respublikos pilietis.

3. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti piliečiai teisę atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą gali perleisti notariškai patvirtinta sutartimi savo vaikams (įvaikiams), tėvams (įtėviams), sutuoktiniui bei vaikaičiams, jeigu šie yra Lietuvos Respublikos piliečiai.“

6. Taigi Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnyje (1997 m. liepos 1 d. redakcija) buvo *inter alia* nustatyta, kad nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams (buvusiems savininkams ir kitiems pretendentams, atitinkantiems šiame įstatyme nustatytus reikalavimus). Asmenims, neturintiems Lietuvos Respublikos pilietybės, nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą neatkuriamos.

Vadinasi, pagal Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio 1 dalies nuostatą „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ visi Lietuvos Respublikos piliečiai (buvę savininkai ir kiti pretendentai, atitinkantys šiame įstatyme nustatytus reikalavimus), kaip atitinkamos rūšies santykių subjektai – vienodais požymiais pasižymintys asmenys, turėjo teisę atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą.

7. Palyginus įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 2 straipsnyje (1991 m. birželio 18 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir (ar) papildymais) nustatytą teisinį reguliavimą su Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnyje (1997 m. liepos 1 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir (ar) papildymais) nustatyto teisiniu reguliavimu matyti, jog jis nepakito tuo aspektu, kad visiems asmenims, turintiems teisę atkurti (atstatyti) nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą, išliko nustatytas reikalavimas turėti Lietuvos Respublikos pilietybę.

8. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnis buvo ne kartą keičiamas ir (ar) papildomas, tačiau jo 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ nebuvo keičiama ir (ar) papildoma.

Šiame kontekste paminėtina, kad Seimas 2003 m. spalio 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 10, 12, 15, 17, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kurio 1 straipsniu Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalį papildė 5 punktu.

Vėliau Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalis keičiama ir (ar) papildoma

nebuvo.

9. Šiame kontekste pažymėtina, kad santykius, susijusius su Lietuvos Respublikos pilietybe, *inter alia* jos įgijimu, reguliavo specialus įstatymas – Pilietybės įstatymas.

Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme (1997 m. liepos 1 d. redakcija), *inter alia* 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalyje, nustatytas teisinis reguliavimas nėra (nebuvo) skirtas reguliuoti santykiams, susijusiems su Lietuvos Respublikos pilietybe, *inter alia* jos įgijimu.

10. Sprendžiant, ar ginčijama Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijai, pažymėtina, kad, kaip minėta:

– Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnyje buvo *inter alia* nustatyta, kad nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams (buvusiems savininkams ir kitiems pretendentams, atitinkantiems šiame įstatyme nustatytus reikalavimus). Asmenims, neturintiems Lietuvos Respublikos pilietybės, nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą neatkuriamos;

– nors Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnis buvo ne kartą keičiamas ir (ar) papildomas, jo 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ nebuvo keičiama ir (ar) papildoma.

11. Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad, kaip minėta:

– Lietuvos valstybė, siekdama bent iš dalies atkurti teisingumą – atkurti pažeistas nuosavybės teises, pasirinko ne *restitutio in integrum*, bet ribotą restituciją; tokį pasirinkimą lėmė nuosavybės teisių atkūrimo mastas ir ribotos materialinės bei finansinės valstybės galimybės;

– Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtinta konstitucinė nuosavybės teisės apsaugos garantija – tai *status quo* garantija, nes ji pirmiausia saugo asmens turimas nuosavybės teises. Iki turto grąžinimo ar atitinkamos kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atkurtos.

Pažymėtina ir tai, kad Konstitucinis Teismas, vertindamas įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“, yra pažymėjęs, kad „šis įstatymas padeda atstatyti okupacijos metais pažeistas nuosavybės teises, todėl nėra teisinio pagrindo teigti, kad juo apskritai pažeidžiamos prigimtinės teisės (Konstitucijos 18 straipsnis)“ (1995 m. birželio 20 d. nutarimas).

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad nuosavybės teisė, kaip žmogaus

prigimtinė teisė, Konstitucijos 23 straipsnio prasme nėra tapati Lietuvos Respublikos piliečio teisei įstatymo nustatyta tvarka atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą.

12. Taigi nėra pagrindo teigti, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, nukrypstama nuo Konstitucijos 18, 23 straipsnių.

13. Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, pagal nurodyta apimtimi ginčijamą Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostatą „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ visi Lietuvos Respublikos piliečiai (buvę savininkai ir kiti pretendentai, atitinkantys šiame įstatyme nustatytus reikalavimus), kaip atitinkamos rūšies santykių subjektai – vienodais požymiais pasižymintys asmenys, turėjo teisę atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą.

Vadinasi, pagal minėtą Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostatą visiems Lietuvos Respublikos piliečiams (buvusiems savininkams ir kitiems pretendentams, atitinkantiems šiame įstatyme nustatytus reikalavimus) nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos vienodai.

14. Pažymėtina, kad, kaip minėta, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog visų asmenų lygybės principas reiškia ir tai, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams – visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas – tas pats vienodas, visiems tos kategorijos subjektams bendras, lygus matas; vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos.

15. Taigi nėra pagrindo teigti, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, nukrypstama nuo Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo.

16. Iš pareiškėjų prašymų matyti, jog jie minėto ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimą konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams grindžia tuo, kad tokiu teisiniu reguliavimu yra nukrypstama nuo iš Konstitucijos 18, 23, 29 straipsnių kylančių reikalavimų.

17. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad nėra pagrindo teigti, jog Piliečių

nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, nukrypstama nuo Konstitucijos 18, 23 ir 29 straipsnių.

Tai konstatavus, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo teigti, jog Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, nukrypstama nuo konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų.

18. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

IV

Dėl Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, atitiktis Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

1. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama ir tai, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštarauja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

2. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnyje „Prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo tvarka“ buvo nustatyta:

„1. Nuosavybės teisės atkuriamos piliečiams, kurių prašymai atkurti nuosavybės teises į

nekilnojamąjį turtą pateikti Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ nustatytais terminais. Piliečių, kurių prašymai atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikti nuo 1993 m. rugsėjo 10 d. iki Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ sustabdymo dienos, nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos gražinant žemę, mišką natūra arba atlyginama Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nurodytais būdais, išskyrus pinigais, jeigu nuosavybės teisės į šį turtą neatkurtos kitiems šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytiems piliečiams.

2. Piliečiai, neturėję teisės į nuosavybės teisių atkūrimą pagal Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ ir įgiję tokią teisę pagal Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą, prašymus atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikia iki 1997 m. gruodžio 31 d. Vyriausybės įgaliotai institucijai. Šių piliečių nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos, jeigu nuosavybės teisės į šį turtą neatkurtos kitiems šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytiems asmenims.

3. Kartu su prašymu atkurti nuosavybės teises pateikiamas pilietybę patvirtinantis dokumentas ir pridedami nuosavybės teises bei giminystės ryšį su savininku patvirtinantys dokumentai. Šių dokumentų pateikimo terminus nustato Vyriausybė.

4. Piliečiai, praleidę nustatytus terminus prašymams paduoti, netenka teisės į nuosavybės teisių atkūrimą pagal šį įstatymą.“

3. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnis (1997 m. liepos 1 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir (ar) papildomas.

4. Seimas 2001 m. rugpjūčio 3 d. priėmė Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2, 4, 6, 10, 12, 16, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kurio 7 straipsniu Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnį išdėstė nauja redakcija.

5. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnis (2001 m. rugpjūčio 3 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir (ar) papildomas.

6. Seimas 2004 m. spalio 12 d. priėmė Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 10 straipsnio pakeitimo įstatymą, kurio 1 straipsniu Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2001 m. rugpjūčio 3 d. redakcija) 1 dalį pakeitė ir išdėstė naujai.

7. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalyje, kuri yra ginčijama šioje

konstitucinės justicijos byloje, nustatyta:

„Nuosavybės teisės atkuriamos piliečiams, kurių prašymai atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikti Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ nustatytais terminais ir šio įstatymo nustatyta tvarka iki 2001 m. gruodžio 31 d. Piliečiams, praleidusiems nustatytą terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas.“

8. Taigi Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalyje yra nustatyta, kad tik Lietuvos Respublikos piliečiams atkuriamos nuosavybės teisės, jei jų prašymai atkurti nuosavybės teises pateikti iki tam tikro termino, kurį teismas gali atnaujinti, jei jis praleistas dėl svarbių priežasčių. Asmenims, neturintiems Lietuvos Respublikos pilietybės, nuosavybės teisės neatkuriamos, tokie asmenys neturi teisės teikti prašymus atkurti nuosavybės teises iki minėto termino, o teismas negali jiems atnaujinti šio termino.

Vadinasi, visi Lietuvos Respublikos piliečiai (buvę savininkai ir kiti pretendentai), kaip atitinkamos rūšies santykių subjektai – vienodais požymiais pasižymintys asmenys, turėjo teisę prašymus atkurti nuosavybės teises pateikti iki tam tikro termino, kurį teismas gali atnaujinti, jei jis praleistas dėl svarbių priežasčių.

9. Pažymėtina, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis nebuvo keičiama ir (ar) papildoma.

10. Šiame kontekste pažymėtina, kad santykius, susijusius su Lietuvos Respublikos pilietybe, *inter alia* jos įgijimu, reguliavo specialus įstatymas – Pilietybės įstatymas.

Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme (1997 m. liepos 1 d. redakcija), *inter alia* 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalyje, nustatytas teisinis reguliavimas nėra (nebuvo) skirtas reguliuoti santykiams, susijusiems su Lietuvos Respublikos pilietybe, *inter alia* jos įgijimu.

11. Sprendžiant, ar Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštarauja Konstitucijai, pažymėtina, kad pagal šį ginčijamą teisinį reguliavimą, kaip minėta:

– tik Lietuvos Respublikos piliečiams atkuriamos nuosavybės teisės, jei jų prašymai atkurti nuosavybės teises pateikti iki tam tikro termino, kurį teismas gali atnaujinti, jei jis praleistas dėl

svarbių priežasčių;

– asmenims, neturintiems Lietuvos Respublikos pilietybės, nuosavybės teisės neatkuriamos, tokie asmenys neturi teisės iki minėto termino teikti prašymus atkurti nuosavybės teises, o teismas negali jiems atnaujinti šio termino.

12. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad, kaip minėta:

– įstatymų leidėjas, reguliuodamas paneigtų nuosavybės teisių atkūrimą, turi diskreciją nustatyti nuosavybės teisių atkūrimo sąlygas ir tvarką;

– įstatymų leidėjas taip pat turi diskreciją nustatyti prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminus;

– pradėtas restitucijos procesas negali tęstis nepagrįstai ilgai; taigi atitinkamų santykių teisinio reguliavimo pakeitimai taip pat negali būti tokie, kad sudarytų prielaidas nepagrįstai ilgai tęsti šį procesą;

– nepagrįstai ilgi nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo terminai, ypač nepagrįstas jų pailginimas (*inter alia* nevienkartinis pratęsimas), gali iškreipti patį nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo institutą.

13. Pažymėtina ir tai, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams (ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas), yra neatsiejama nuo Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostatos „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad nėra pagrindo teigti, jog Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, nukrypstama nuo Konstitucijos 18, 23, 29 straipsnių, konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų.

Tai konstatavus, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo teigti, jog Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalimi ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių,

kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, nukrypstama nuo Konstitucijos 18, 23, 29 straipsnių.

14. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštaruja Konstitucijos 18, 23, 29 straipsniams.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija; Žin., 1997, Nr. 65-1558) 2 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 101-4542) 1 dalies nuostata „Nuosavybės teisės į <...> nekilnojamąjį turtą atkuriamos Lietuvos Respublikos piliečiams <...>“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams, neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija; Žin., 1997, Nr. 65-1558) 10 straipsnio (2004 m. spalio 12 d. redakcija; Žin., 2004, Nr. 156-5695) 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos tik Lietuvos Respublikos piliečiams ir tik jiems, praleidusiems nustatytą prašymų atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas, neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis